

2. Гавриш Н., Безсонова О. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дошкільників: методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 120 с.
3. Ладивір С. Логічне мислення старших дошкільнят: індивідуальні особливості. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 3-6.
4. Мельничук А.І. Дидактичні ігри як засіб адаптації шестирічної дитини до навчання та виховання. *Дошкільне виховання*. 2019. №16. С. 54-58.

***Гулько Віта,**
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. **Лілія Мельничук,**
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янчука»*

КРИТЕРІЙ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність діагностики мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку зумовлена важливим значенням мовлення у загальному психічному, когнітивному та соціальному розвитку дитини. Саме в старшому дошкільному віці мовленнєва діяльність досягає якісно нового рівня: розширюється словниковий запас, удосконалюється граматична будова мовлення, зростає здатність до зв'язного висловлювання, формується готовність до навчальної діяльності. Вчасне й цілеспрямоване виявлення особливостей мовленнєвої активності дає змогу визначити індивідуальні потреби дитини, спрогнозувати можливі труднощі у подальшому навчанні та забезпечити корекційно-розвивальну підтримку.

Мовленнєва активність дітей дошкільного віку, як одна з глобальних проблем, вивчалась у вітчизняній лінгводидактиці у таких аспектах: дошкільна лінгводидактика (А. Богуш), культура мовлення (Н. Бабич, Б. Головін, Є. Тихеева), мовленнєва діяльність (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Луцан, Т. Науменко, Т. Піроженко) та ін.

Діагностика мовленнєвої активності передбачає опору на три взаємопов'язані складові: критерії, показники та рівні.

Критерії мовленнєвої активності – це узагальнені параметри, що відображають основні сторони розвитку мовлення дитини та дозволяють здійснити цілісну оцінку цього процесу. Вони є своєрідними орієнтирами, за допомогою яких можна визначити, наскільки сформованими є комунікативні вміння, лексико-граматичні засоби та здатність до використання мовлення в різних ситуаціях.

Показники мовленнєвої активності конкретизують критерії, тобто виступають у ролі емпіричних характеристик, які можна безпосередньо спостерігати чи фіксувати. Наприклад, це може бути кількість самостійних висловлювань, логічність і послідовність мовлення, точність слововживання чи виразність інтонації.

Рівні сформованості мовленнєвої активності відображають ступінь оволодіння дитиною відповідними мовленнєвими вміннями й навичками. Вони окреслюють якісні характеристики розвитку – від низького рівня, коли дитина демонструє обмежений словник, фрагментарність висловлювань і потребує значної допомоги дорослого, до високого рівня, що виявляється у здатності будувати самостійні, змістовні та граматично правильні висловлювання з урахуванням мовленнєвої ситуації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури [1-4] дав підстави виокремити такі критерії мовленнєвої активності:

1. Комунікативно-мотиваційний критерій.
2. Когнітивно-мовленнєвий критерій
3. Емоційно-виразний критерій

Кожний з критеріїв мав свій вияв у відповідних показниках, за допомогою яких було виокремлено і схарактеризовано три рівні сформованості мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку: високий (оптимальний), середній (достатній), низький (недостатній).

1. Комунікативно-мотиваційний критерій

Показники: наявність прагнення дитини до мовленнєвого спілкування; ініціативність у діалозі; вміння підтримувати розмову, ставити запитання та відповідати на них.

Відповідно до комунікативно-мотиваційного критерію та його показників було виокремлено та схарактеризовано такі рівні його сформованості:

Оптимальний рівень (високий): дитина активно ініціює мовленнєві контакти з дорослими та однолітками, охоче вступає в діалог, володіє елементарною культурою спілкування, її висловлювання є змістовними й логічними.

Достатній рівень (середній): дитина бере участь у спілкуванні переважно за ініціативою дорослого, виявляє готовність відповідати на запитання, але рідше ініціює власні; у висловлюваннях може бракувати розгорнутості та логічності.

Недостатній рівень (низький): дитина уникає мовленнєвої взаємодії, відповіді короткі або нерозгорнуті, відсутнє бажання підтримувати розмову, спостерігається мовленнєва пасивність.

2. Когнітивно-мовленнєвий критерій

Показники: словниковий запас, граматично правильне оформлення висловлювань, уміння будувати монологічне мовлення.

Відповідно до когнітивно-мовленнєвого критерію та його показників було виокремлено та схарактеризовано такі рівні його сформованості:

Оптимальний рівень: дитина володіє багатим активним словником, уміє користуватися різними частинами мови, граматичні помилки трапляються рідко; монологічне мовлення послідовне, зв'язне, виразне.

Достатній рівень: словниковий запас достатній для повсякденного спілкування, проте використання мовних засобів одноманітне; висловлювання відносно зв'язні, але містять окремі граматичні чи стилістичні помилки.

Недостатній рівень: словниковий запас обмежений, переважають прості речення, граматичні помилки систематичні, монологічне мовлення фрагментарне або відсутнє.

3. Емоційно-виразний критерій

Показники: використання інтонації, темпу та гучності мовлення; уміння передавати емоційний стан засобами мови; зацікавленість у комунікації.

Відповідно до емоційно-виразного критерію та його показників було виокремлено та схарактеризовано такі рівні його сформованості:

Оптимальний рівень: мовлення емоційно забарвлене, інтонаційно різноманітне; дитина вмiє виразно читати та переказувати; мова жива, образна.

Достатній рівень: інтонаційна виразність проявляється вибірково; дитина іноді передає емоційні відтінки мовлення, проте не завжди свiдомо; спостерігається певна монотонність.

Недостатній рівень: мовлення позбавлене емоційності та виразності, інтонація одноманітна, дитина не використовує мовні засоби для передавання настрою чи почуттів.

Таким чином, визначення зазначених критеріїв та рівнів їх сформованості дає можливість цілісно оцінити стан мовленнєвої активності старших дошкільників та створити науково обґрунтовану основу для корекційно-розвивальної роботи.

Узагальнена характеристика рівнів сформованості мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку визначається за комплексом критеріїв і показників, що відображають комунікативно-мотиваційну, когнітивно-мовленнєву та емоційно-виразову складові мовленнєвої діяльності.

Оптимальний рівень характеризується високим ступенем мовленнєвої ініціативності та прагненням до спілкування з дорослими й однолітками. Дитина легко вступає в діалог, вмiє підтримати розмову, ставить запитання та надає розгорнуті, логічні відповіді. Її мовлення відзначається багатством словникового запасу, граматичною правильністю і вмінням вибудовувати зв'язне монологічне висловлювання. Воно емоційно забарвлене, інтонаційно виразне, з адекватним використанням темпу та гучності. Такий рівень свiдчить про гармонійний розвиток комунікативних, пізнавальних та емоційно-виражальних функцій мовлення, що забезпечує готовність дитини до шкільного навчання.

Достатній рівень передбачає наявність у дитини мовленнєвої активності, однак вона проявляється переважно у відповідь на стимуляцію з боку дорослого. Діти цього рівня не завжди виявляють самостійність у побудові діалогу, проте

демонструють здатність підтримати розмову й давати змістові відповіді на запитання. Їхній словниковий запас є достатнім для повсякденного спілкування, але відзначається одноманітністю; висловлювання здебільшого зв'язні, хоча в них трапляються окремі граматичні неточності чи стилістичні помилки. Монологічне мовлення формується, але потребує підтримки та додаткового стимулювання. Емоційна виразність мовлення проявляється вибірково: дитина може передавати інтонацією певний настрій, проте інтонаційна палітра обмежена, а мовлення частково набуває монотонності. Цей рівень свідчить про позитивні тенденції у розвитку мовленнєвої активності, але також про наявність зон, що потребують корекції та цілеспрямованої педагогічної підтримки.

Недостатній рівень мовленнєвої активності характеризується низькою ініціативністю або навіть униканням мовленнєвих контактів. Діти цього рівня рідко вступають у діалог, їхні відповіді короткі, неповні, часто позбавлені логічності. Словниковий запас обмежений, переважає використання простих речень, граматичні помилки є систематичними, а монологічне мовлення або зовсім відсутнє, або має фрагментарний і неструктурований характер. Емоційно-виразні засоби у спілкуванні майже не застосовуються: мовлення монотонне, інтонаційно одноманітне, дитина не виявляє здатності передавати настрій чи емоції за допомогою мовних засобів. Такий рівень відображає потребу у спеціально організованій педагогічній та, за потреби, логопедичній роботі, спрямованій на стимуляцію мовленнєвої активності та подолання комунікативної пасивності.

Таким чином, науково обґрунтована діагностика мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку має суттєве значення для виявлення індивідуальних особливостей розвитку, визначення напрямів педагогічного впливу й формування передумов успішної освітньої діяльності у закладі загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

5. Аніщук А. Мовлення як засіб самовираження старшого дошкільника: навчально-методичний посібник [для вихователів,

практичних психологів, батьків та студентів дошк. відділ. пед. вишів]. Ніжин : Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя, 2013. 113 с.

6. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. 4-те вид., доопр. і допов. Харків : Ранок, 2013. 192 с.

7. Впевнений старт : освітня програма для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

8. Гавриш Н. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Київ : Генеза, 2014. 160 с.

*Давидюк Ірина,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Тамара Пагута,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янчука»*

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Необхідність емпіричного дослідження сформованості екологічної свідомості дітей дошкільного віку зумовлена сучасними викликами у сфері взаємодії людини з навколишнім середовищем та зростанням ролі екологічного виховання на ранніх етапах розвитку особистості. Погіршення екологічного стану довкілля, зумовлене інтенсивною діяльністю людини, актуалізує потребу у формуванні в дітей відповідального ставлення до природи, усвідомлення її цінності та розуміння взаємозалежності між людиною і природним середовищем [2].

Дошкільний вік є важливим етапом становлення особистості, упродовж якого активно розвиваються пізнавальні процеси, емоційна сфера та первинні форми соціальної поведінки. Саме в цей період у дітей формуються початкові уявлення про живу й неживу природу, виникає емоційна чутливість до стану природних об'єктів, закладаються основи ціннісного ставлення до довкілля та навички екологічно доцільної поведінки. У зв'язку з цим дошкільний вік розглядається як сенситивний період для розвитку екологічної